

УДК 821.161.2“18-19”

Н 19

Віталій НАЗАРЕЦЬ

ТИПОЛОГІЯ ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНИХ РІЗНОВИДІВ ПРИСВЯТИ

Стаття аналізує художній феномен адресованої лірики як метажанрове утворення, що вбирає в себе три поетичні жанри – послання, присвяту, віршований лист. Досліджено жанрову специфіку поетичної присвяти, її комунікативно-діалогічну організацію, художні чинники, які визначають її семантику адресованості, запропоновано типологію її жанрово-тематичних різновидів, охарактеризованих у контексті настанови на діалогічність ліричної комунікації.

Ключові слова: *метажанр, комунікативність, діалогічність, адресована лірика, послання, присвята, віршований лист.*

Серед актуальних питань сучасної літературознавчої науки важливе місце посідає проблема жанрової диференціації ліричних творів і розробки генологічних концепцій, які б враховували теоретичний досвід, напрацьований літературознавцями ХІХ та ХХ ст., і пропонували водночас нові підходи до осмислення цього складного явища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Жанрові аспекти лірики є предметом постійного зацікавлення з боку українських літературознавців – М. Андрущенко, А. Білої, Т. Бовсунівської, М. Бондаря, Т. Волкової, Г. Грабовича, Р. Гром'яка, Т. Гундорової, М. Жулинського, Н. Загребельної, М. Ільницького, О. Камінчук, Л. Копаниці, Н. Копистянської, В. Корнійчука, Д. Наливайка, С. Павличко, Т. Салиги, Г. Сивоконя, В. Смілянської, Т. Ткаченка, Н. Чамати та ін. Поряд із прибічниками теорії жанрової “атрофії” лірики (С. Аверінцев, М. Андрєєв, П. Грінцер, Г. Маркевич, О. Михайлов, В. Сквозніков та ін.) все більше представників

сучасного літературознавства схиляються до думки про те, що поетичний текст принципово не може існувати у позажанровому “вакуумі” (О. Астаф’єв, А. Боровська, С. Бройтман, М. Гнатюк, І. Грінберг, В. Грехнев, О. Зирянов, А. Каспрук, Ю. Ковалів, М. Кодак, Ю. Клим’юк, Н. Лейдерман, Е. Соловей, М. Сулима, О. Ткаченко, М. Ткачук, Л. Фрізман, В. Халізов та ін.), отже, мову потрібно вести не про зникнення з літературно-історичної арени поетичних жанрів як таких, а про появу нових жанрових сполук – неканонічних жанрів і метажанрових утворень. До таких художніх феноменів належить адресована лірика як загальне означення такого метажанрового утворення, що вбирає в себе поетичні жанри з підкресленою адресною настановою, інакше кажучи – жанри, у яких предметом зображення є комунікація з внутрішньотекстовим адресатом. Теоретичні питання типології та поетики таких генологічних структур лише починають досліджуватися вітчизняним літературознавством, тому поле для наукових пошуків усе ще відкрите.

Традиційно літературознавці виокремлюють три основні жанри адресованої лірики – послання, присвяту та віршований лист. Хоча усі вони відомі з часів античності, провідною (принаймні, в кількісному відношенні, а також у теоретичних рефлексіях дослідників) є послання (в класицистичному варіанті – епістола), яке, фактично, й сприймається як інваріантна модель адресованої лірики. Справді, саме послання, на думку дослідників, у найбільш відчутній формі концентрує в собі “родові” генологічні ознаки адресованої лірики: підкресленість адресної настанови, наявність внутрішньотекстового адресата, імітація діалогу між автором і адресатом, маркованість адресної настанови заголовком вірша та численними формами введеного до тексту “зверненого слова”. У двох інших жанрових формах адресованої лірики – присвяті та віршованому листі – ці ознаки або не виявляють себе так чітко, або ж виступають у дещо ослабленій (з погляду підкресленості адресної настанови) формі.

Мета статті – аналіз жанрової специфіки та типології жанрово-тематичних різновидів присвяти.

В адресній настанові присвяти, порівняно з посланням, семантика комунікативності, діалогічності дещо ослаблена. Фактично, присвяту можна розглядати як своєрідний жанр усіченого

послання. Якщо у посланні адресація виявляє себе у розгорнутій формі, яка часто наближується до імітації уявного діалогу зі співрозмовником-адресатом, то у присвяті, яка, звісно, не виключає потенційної можливості введення до неї семантики діалогічності, загалом адресація суттєво ослаблюється, інколи мінімілізується винятково до заголовкового комплексу. Тобто текст присвяти може бути структурно організований не за апелятивним, а за еготивним комунікативним принципом, а на його жанрову належність будуть вказувати хіба що авторські жанрові рефлексиви, пор.: П. Куліш “Слово правди, присвячено Ганні Барвінок”, С. Черкасенко “Танцюйте свій хижакський баль... (Присвята апостолам большевизму)”, М. Вороний “Присвята (Йй, Незабутній...)”, В. Коломієць “Іронічні присвяти”, Р. Лубківський “Присвята Іванові Котляревському” та ін.), або адресованість, закладена в семантику заголовка, підзаголовка, епіграфа, тих або тих аспектів його тематики чи особливостей його сюжетно-композиційної організації.

Градація міри ослабленості настанови на діалогічність ліричної комунікації у присвяті дає змогу виділити чотири її тематичні різновиди: 1) ситуативну; 2) асоціативну; 3) латентну; 4) інтроспективну.

1) Присвята ситуативна.

У ситуативній присвяті адресація виражена найбільш чітко й безпосередньо. Її адресний характер визначає ситуація, привід, що зумовили бажання адресанта відгукнутися на них певним ліричним волевиявленням. При цьому ситуативність не обов’язково повинна мати чітко визначений подієвий характер, тобто бути безпосереднім відгуком, реакцією автора твору на певну подію, що мала місце в його житті. Вона може виявляти себе й ментально – у вигляді певних роздумів, спогадів, авторських рефлексій із тих або тих обставин його побутового, творчого, громадського життя.

Приводом для створення ситуативної присвяти може стати як суто приватна, побутова ситуація, яка характеризує обставини повсякденного ділового, дружнього, родинного, інтимного спілкування автора та його адресатів (реальна чи уявно модельована), так і подія, що викликала певний суспільно-значущий резонанс.

Прикладом першого інформаційного приводу може слугувати вірш Б. Лепкого “Намалюй мені, друже, картину...”:

*Намалюй мені, друже, картину,
Щоб я мав який спомин по тобі,
Намалюй мені гріб, а на гробі
Білий хрест і червону калину.*

*Або ні! Намалюй мені, брате,
Наддністрянську, підгірську долину,
І в вечірню спокійну годину,
Синю-синю, задуману дуже.*

*А долиною яр нехай в'ється,
Глибочезний, скалистий, бездонний,
А яром най потік невгомонний
По камінню шумить, ніби злиться.*

*Намалюй над ярм тим тернину,
Будяки, і кропиву, і глоги,
Поміж ними пусти дві дороги –
Одну вгору, а другу – в долину.*

*По одній най вона іде, друже,
А по другій його пусти, брате.
Перед ними ні лісу, ні хати,
А між ними яр глибокий дуже.*

*Так ідуть вони мовчки в долину –
Доокола спокій, наче в гробі...
Намалюй мені, друже, картину,
Щоб я мав який спомин по тобі [7, 54 – 55].*

Ситуативні обставини, покладені в основу цієї присвяти, сам Б. Лепкий коментував так: “Генезу цього вірша пригадую собі. Я прийшов у Львові до д-ра Маковея, який був тоді одним з редакторів “Літ(ературно)-Наук (ового) Вісника”. У нього на стіні висів образ Куриласа, сільський похорон. Цвинтар, дерева гнуться від вітру, хоругви, піп, домовина, люди. Я погадав собі: не можна б намалювати простіше: хрест, а над хрестом калина або: підгірський провал, одним берегом вгору йде “він”, а другим, вділ, – “вона”. Я не раз пробував намалювати таку композицію,

та вона не вдавалася мені. Аж пізніше те, чого не міг висловити красками, передав словом” [7, 362].

Ситуативність такого зразка автори присвят доволі часто зазначають у заголовках або підзаголовках своїх творів: П. Гулак-Артемівський “На від’їзд із Полтави М.М. Л(онгінова) 22 травня 1842”, “Запрошення на вечір з танцями Володимиру Ал-чу Пр-му з сім’єю”, “Моїй жінці (На вечір з танцями у нас 12 січня 1856)”; Я. Головацький “І. Срезневському з нагоди єго перебування в Ужгороді і Львові”; П. Куліш “До Данта, прочитавши його поему “Пекло””; М. Костомаров “І. Срезневському при од’їзді його на чужину”; І. Франко “Данилові Млаці (Прочитавши його віршик “Не можна всім догодити”)”; С. Черкасенко “На свято відкриття вільного університету у Відні”; М. Капельгородський “Мойому синові (По одержанню його першої фотографії)” та ін.

Ці присвяти, в яких актуалізується певний суспільно-значущий привід, найчастіше адресують відомим письменникам, громадським діячам і діячам мистецтва, видатним особистостям, які зробили значний внесок у розбудову української державності та її культури: О. Афанасьєв-Чужбинський “Думка на могилі Грицька Основ’яненка”, Х. Алчевська “Привиди війни (Посвята О. Кобилянській)”, В. Самійленко “На роковини смерті Шевченка”, М. Вороний “На свято відкриття пам’ятника Іванові Котляревському”, Олександр Олесь “Над могилою Коцюбинського”, М. Рильський “На могилі Франка”, М. Семенко “Василеві Чумаку”, Є. Маланюк “До портрета Мазепи”, П. Воронько “Пам’яті Василя Симоненка”, М. Івасюк “На смерть Максима Рильського”, Р. Лубківський “На зорю Тичини” та ін.

Як і послання, ситуативна присвята доволі часто має за об’єкт звернення умовного адресата: Є. Гребінка “Юность”, В. Забіла “До коня”, І. Гушалевич “До пчолі”, Х. Алчевська “Слово”, “До ведмедика”, І. Воробкевич “Прошу тебе, соловію...”, “Рідна мова”, “Буковина дорога!”, П. Грабовський “До Русі-України”, “До бандури”, “До соловейка”, Б. Грінченко “Пташці”, М. Капельгородський “Україні”, “Весні”, О. Козловський “До музи”, П. Кононенко “До рідного краю”, “До музи”, І. Манжура “До Дніпра”, В. Навроцький “До ластівки”, М. Вороний “До моря”, “Очам”, П. Карманський “До моїх черевиків”, “До могого плаща”, М. Драй-Хмара “Кам’янець”, “Київ”, “Чернігів”, М. Зеров “К тифу моему”, С. Караванський “До мови” та ін.

Специфічними тематичними модифікаціями ситуативної присвяти треба, очевидно, вважати й такі маргінальні поетичні форми, як експромт, надпис, альбомний запис і тост.

2) Присвята асоціативна.

Діалогічність адресної настанови у такому тематичному різновиді присвяти ще більше ослаблена внаслідок того, що зовні асоціативна присвята може й не мати чітких ознак адресованого тексту. Однак, діалогічність у ній усе ж збережена, виявляючись передовсім у зовнішніх, рамкових елементах структурно-семантичної організації ліричного твору (заголовку, присвяті, епіграфі). При цьому адресно декларований компонент заголовкового комплексу та зміст самого ліричного твору взаємодіють за принципом психологічного паралелізму: особа адресата асоціюється у свідомості автора з певними природними або життєвими картинками, точніше, гадаємо, саме останні й слугують психологічним поштовхом для виникнення в авторській уяві асоціації з його потенційним адресатом, як, наприклад, у вірші Олександра Олеся “Шевченкові”:

*Палало сонце. Лютувала –
Горіла нива, ліс горів.
Палало сонце. Все мовчало,
Ніхто і дихати не смів.*

*Чорніла круком чорна нива,
І враз, як галас, Божий грім,
І враз, як сльози Божі, злива
В краю пустельнім і німім.*

*Минули тижні. В минулім полі
Усе забилося, загуло...
І стало сходити поволі
Життя майбутнього стебло [8, 521].*

Серед зразків асоціативної присвяти маємо й такі, у яких безпосередньо розкривається внутрішній механізм виникнення поетичних асоціацій. У поезії П. Кононенка “М.В. Лисенку” процес виникнення асоціації реконструюється через символічну картину подорожі мандрівника темними хащами, під час якої рятівним дороговказом для нього стають чарівні мелодії музики М. Лисенка:

згадування Климовського”, Л. Глібова “У степу (Ол. Ам. Тищинському)”, П. Куліша “Пасіка (Присвячено Ганні Барвінок)”, Х. Алчевської “М. Коцюбинському”, “До портрета”, К. Білиловського “Море (Валент. Волод. Александрову)”, О. Луцького “Темна ніч над бором ходить... (О. Кобилянській – посвята)”, Олександр Олесь “Б. Грінченкові”, В. Пачовського “Михайлові Яцківу”, М. Доленго “П. Тичині”, М. Вінграновського “Прилетіли коні – ударили в скроні... (Павлові Загребельному)” та ін.

3) Присвята латентна.

До латентних присвят необхідно віднести такі адресовані поетичні твори, у яких особа адресата у тексті твору не названа. Як зауважує Т. Круглова, “адресація не завжди може бути відкритою: у ряді випадків автор – за наявності настанови на співбесіду з конкретним адресатом – вдається до прийому умовчання і приховує обличчя адресата. Найчастіше цей феномен спостерігається в любовних зверненнях, коли автор не може оприлюднити особистість кореспондента через те, що розмова має занадто особистий характер. Для позначення віршованих творів з таємницею і непрямую адресацією пропонуємо ввести в обіг термін “посвята” – оскільки в посвятах поет, як вказує Квятковський, “висловлює свої почуття неназваному адресату, який один тільки й може зрозуміти натяки і недомовки, наявні у посвяті”. Причому в класичній і модерністській традиції жанр посвяти існує у двох статусах: по-перше, входить до складу іншого, більш масштабного твору, по-друге, є самостійним твором. Отже, якщо послання звернене до експлікованого адресата, то посвята має на увазі звернення до імпліцитного адресата. З огляду на утаємниченість або латентність характеру звернення комунікативні інтенції у посвяті мають специфічний характер: адресація стає більш узагальненою (не втрачаючи при цьому своєї індивідуальної спрямованості) і виступає як “драгівливий” чинник, завдяки якому тема вірша розгортається діалогічно, а іноді за принципом контрапункту” [6, 148].

Не називати особу свого адресата автор може з різних причин, як звичайного побутового чи інтимного характеру, так і з ідеологічних або й естетичних міркувань.

Найчастіше форми латентної присвяти набуває інтимна лірика, у якій ім’я коханої або коханого не оприлюднюється,

щоб уникнути розголосу подробиць їхнього інтимного життя. Ім'я адресата при цьому часто “ховають” за ініціалами, словесними скороченнями, лексичними формами, які вказують на певну невизначеність, прихованість особи, якій адресують поетичний твір: І. Манжура “N.N.”, М. Скритий “Невідомій”, Б. Лепкий “Час рікою пливе”, “Як сонце згасне”, М. Рудницький “Лише тобі одній”, О. Смик “До тієї, гідної любові” та ін.

Ім'я поетичного адресата часто також не називається через те, що автор таким чином намагається вивести його з біографічно персоналізованої площини у сферу більш широких ідеологічних або естетичних узагальнень. Наприклад, у вірші “Жіночий портрет” Леся Українка, за словами В. Агеевої, “з цілковитою одвертістю сформулювала своє розуміння патріархального шлюбу як контракту купівлі-продажу, коли з “голоду серця” жінка продає себе в неволю, покірно стає чоловічою тінню:

*Не тіло ти, а душу продала,
свій хист і розум віддала в неволю,
у каторгу довічну завдала, –
і гірко, й солодко тобі до болю” [1, 118].*

Водночас очевидно, що присвята має й конкретного адресата, біографічно пов'язаного з поетесою, ім'я якого вона не розкриває, оскільки в такому разі це не є суттєвим, адже вірш прагне до більш широких естетичних узагальнень.

В окремих випадках автор справді не знає імені свого адресата, водночас образ його також містить ознаки певної типізації й узагальнення: В. Бобинський “Тюремна колісанка (Незнайомій з 13-ї камери)”, Б. Рубчак “Незнайомому старшому панові, що його автор часто зустрічає в парку” та ін.

Можна говорити й про різну міру імпліцитності, закладену автором у латентну присвяту. Тобто особа адресата такої присвяти в окремих випадках може бути й реконструйована або з контексту біографічних взаємин автора, або з окремих елементів його твору. Наприклад, узагальнений образ псевдопатріота у присвяті І. Франка “Сідоглавому” цілком може бути реконструйований у контексті біографічних обставин поетичної та громадської діяльності поета. Як відомо, вірш адресований лідеріві

“народовців”, одному з організаторів угоди української інтелігенції з австрійським урядом і польською шляхтою – Юліанові Романчуку, який у газеті “Діло” від 13.V 1897 р. надрукував статтю “Смутна поява”, що була реакцією на передмову І. Франка “Niесo o sobie samym” (“Дещо про себе самого”) до польського видання збірки “Галицькі образки” (“Obrazky galicyjskie”), у якій Каменяр гостро висловився про тип галицького рутенця – “русина”. Автор статті “Смутна поява” закидав І. Франкові відсутність патріотизму і рекомендував йому усунутись від громадської й політичної діяльності. І. Франко у творах “Сідоглавному” і “Декілька афоризмів у альбом “Ділу”...” викривав лицемірну “любов” до народу галицьких псевдопатріотів.

Прикладом латентної присвяти, адресат якої може бути реконструйований безпосередньо з самого твору, є вірш В. Сосюри “Поетові”. Ім’я Т. Шевченка, котрому присвячений цей твір, у тексті жодного разу не згадується, проте, піднесено оспівуючи свого адресата, В. Сосюра двічі акцентує мотив “сподіваної волі”, який безпомилково вказує на те, кому адресований твір.

Латентна присвята може бути спрямована на літературну полеміку автора з його критиками. Так, присвята П. Косенка “Сонете, друже мій! І знову, бачиш, проза...” є відгуком на смерть літературного критика, ім’я якого автор не називає, але який вочевидь був причетний до спроб творчої дискредитації поета. Присвята С. Караванського “Відповідь “опонентові” також містить полеміку з неназваним у тексті твору літературним критиком поета. Структурно його присвята побудована як своєрідний розгорнутий відгук на повідомлення, уміщене в епіграфі до твору:

*Велика радість – листи від друзів, та чи не
більша – дістати листа від колишнього безоглядного
опонента.*

(З листів)

*Я б не сказав, що велика це радість
Від “опонента” одержати вістку.
Бачте, адепта гонінь і нещадля
Краще б назвати “екзарх самоїдства”.*

*Там, де одного, закутого в пута,
Двоє чи троє беруться цькувати,
Краще вживати слова “екзекутор”,
“Кат”, “знуцяяка”, “злобитель”, “каратель” [4, 49].*

Аналогічно буде свою присвяту “Зевс, покохавши Європу, безглуздим биком учинився...” й В. Свідзинський:

*Божевільна дивлюся на гибіль Європи.
Під рев моїх строф.*

Я. Савченко

*Зевс, покохавши Європу, безглуздим биком учинився,
Владар богів і людей мукав як та німіна.
Ти, бідолаха, не любиш Європи, з якої ж причини
Як поранений осел, в віришах поганих ревеши? [9, 155].*

Присвяту С. Свідзинського можна розцінювати як опосередковано латентну форму, попри те, що в самому тексті особа адресата й не названа, вона легко реконструюється з епіграфа до твору. До таких форм можуть бути віднесені й поетичні твори еготивного типу, які, структурно не містячи прямого звернення до свого адресата, опосередковано адресують йому певне повідомлення, містять комунікативний розрахунок на налагодження діалогічного контакту. Прикладом може слугувати вірш М. Зерова “Олень”:

*Ведмежа спина і ведмежий торс,
Важка хода і зігнута постава...
Як вицвів він, наш світосяйний Хорс,
Окраса наша, гордоці і слава!
Його впевняли “двадцять языкъ”,*

*Що жанр його – *poemes patriotiques* –
І він міняв пісень ліричних чари
На гук патріотичної фанфари.*

*Коли ж минав патріотичний “бред” –
В смутному Києві, веселім Відні –
Він однаходив звуки відповідні*

*І запашний точив із себе мед, –
Бо ж він стільник, а не пуста воцинка,
Бо ж він Олесь, а не Грицько Чупринка [3, 75 – 76].*

Приводом для вірша стала літературна полеміка М. Зерова й Олександра Олесья. На момент створення вірша поет уже перебував за кордоном і, відповідно, прямий діалог між двома митцями був неможливий. Однак заявлені у вірші полемічні інтенції з очевидністю спрямовані на налагодження діалогічного контакту, хоча б і опосередкованого та гіпотетичного.

4) Присвята інтроспективна.

Це є присвята, у якій адресатом звернення є сам автор. Такого типу присвяти можна назвати інтроспективними за аналогією з медитативно-описовою, інтроспективною лірикою. Різниця між нею й інтроспективною присвятою полягає у тому, що перша має еготивну форму комунікативної організації тексту, тоді як друга найчастіше будується в апелятивній формі, з більш-менш яскраво вираженими ознаками автоадресації, зі зверненням до себе як до сторонньої, “третьої” особи. Часто ця присвята може поєднувати обидві форми комунікативної організації тексту; тоді одна його частина, зазвичай, вступна, будується як текст апелятивного типу, а друга – як еготивний текст.

Інтроспективна присвята має дві основні форми автоадресації – пряму й опосередковану.

1. Форма прямої автоадресації передбачає пряме, неопосередковане уявним діалогом із стороннім адресатом звернення до самого себе:

*Співоче горло, цить!
Накинув зашморг вік,
затягує петлю в безтямному мажорі.
Я прикроцям своїм давно утратив лік,
і тоне голос мій у божевільнім хорі.*

*А все-таки хриплю,
і все-таки терплю
й до безуму люблю цю відчайдушну силу,
що й в малості своїй на горлі рве петлю
і видихає те, що й цезарям не снилось [2, 390].*

Комунікативна модель звернення автора твору до себе часто має форму метонімічної апеляції до певних душевно-психологічних або й предметних атрибутів власного “я”, як правило, зазначених у заголовку – І. Вагилевич “Туга”, П. Грабовський “Угамуйсь, моє серце безщасне!..”, С. Калинець “До сліз”, П. Карманський “Ностальгіє, моя подруго!”, В. Базилевський “Співоче горло, цить!..”, С. Караванський “Своєму власному привіту”.

Пряма інтроспективна присвята найчастіше жанрово маркована заголовком. Заголовкова форма прямої автоадресації може розгортатись автором у різних біографічно персоналізованих регістрах – від семантично-нейтральних до емоційно чи символічно й навіть жанрово мотивованих.

Семантичні нейтральні форми: П. Куліш “Сам собі”, О. Андріїва “До себе самої”, М. Зеров “Самоозначення”, В. Вишиваний “Потіха нещасного...(собі)”, П. Тичина “До себе самого й до молодих поетів”, Н. Горик “Вересень (Собі)”, Р. Лубківський “Самонагадування”, М. Луків “Друзям поетам і собі”, Г. Світлична “До себе”, М. Сингаївський “Собі і друзям на спогад”, Бабай (Б. Нижанківський) “Запаморочення від віршів або слово до себе, самого”, В. Онуфрієнко “Собі на іменини”.

Емоційно та символічно мотивовані форми: Б.-І. Антонич “До гордої рослини, цебто до себе самого”, І. Драч “Відданицця (щось на зразок самокпину)”, С. Йовенко “Ще б пак! (На себе – звисока)”, “Хмільна жіночка (автошарж)”, “Візит до себе (автокпін 2000 року)”, О. Забужко “Літературщина (самокпін)”.

Жанрово мотивовані форми: С. Голованівський “Сповідь”, В. Сосюра “Останній лист”, М. Зеров “Присвята”, С. Гординський “Автопортрет”, В. Коротич “Розмова з самим собою”, Д. Кремень “Спроба самокритики”, “Автопортрет – ХХІ”, С. Пушик “Присвята собі”, М. Сингаївський “Автобіографія”, Г. Чубач “Притча про автопортрет”.

2. Форма опосередкованої автоадресації передбачає таке звернення поета до самого себе, яке зовні оформлене як повідомлення, адресоване іншому внутрішньотекстовому адресату: Х. Алчевська “Посвята А. Кримському”, “П-ому”, П. Грабовський “Не дивуйтесь, добрі люди...”, П. Кононенко “Приятелям”, В. Александрів “Моя могила”, О. Гончар “Хто мене вправі судити...”, С. Гординський “Суплікація в десятиріччя”, О. Дучимінська

“Гей, життя, не кпи з мене, бо я тебе не боюсь!” В. Базилевський “Індійська філософія (Лялі Рубан)”, С. Будний “Як приїду додому я, мамо...”, “Син землі”:

*Ви кажете: “Ти був поет,
Тепер зосталось тільки ет!”...
За гостре слово дяка вам!
Але чекайте, здачі дам:
Я дуже рад,
Що невпадо
Ви судите про мене:
До ваших рук
Верстат і друк –
Чи стигле, чи зелене,
А я, на щастя чи біду,
Пишу та в скриньку все кладу,
А скриньку давить дата:
Сто двадцять і дев’ята [5, 35].*

Надзвичайно цікавим зразком інтроспективної присвяти (з ознаками жанрової контамінації власне присвяти і віршованого листа) є твір В. Сосюри “Останній лист”, у якому в рольовій формі моделюється ситуація отримання листа від імені жінки самим поетом:

*Здорові будьте, Володимир!
(Сюди до рими: “Воле, дим ер”...)
Тепер я знаю, що робить,
Щоб стать, як сонце, як блакить.
/.../
Це так, як двічі два – чотири.
Хай будуть всі залізні, щирі,
Як ваші вірші і листи!
/.../
Я чула, ви нещодавно
хотіли вбить себе...Вино,
жінки й нечулі в цьому винні
та ті, що в латаній свитині*

*старцюють в місті... Це біда.
Але все пройде, як вода.
Я чула скрізь: і тут, і там,
як люблять вас, як вірять вам.*

*Нехай же розпачу у вас
не буде! Так говорить клас.
А ви є син його, Володю,
ви ж двадцять літ росли в заводі!*

*Ах, не пишать це вам мені!
Та хай почують “ближні й дальні”,
яка страшна відповідальність
поетом бути у наші дні! [10, 215 – 216].*

Висновки і перспективи подальшого дослідження. У статті проаналізовано жанрову специфіку поетичної присвяти як одного з генологічних варіантів адресованої лірики, а також розроблена типологія її жанрово-тематичних різновидів: 1) ситуативної; 2) асоціативної; 3) латентної; 4) інтроспективної. Перспективним є вивчення інших жанрово-тематичних різновидів адресованої лірики – послання та віршованого листа.

Література

1. Агеєва В.П. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації: монографія / Віра Павлівна Агеєва. – К.: Либідь, 1999. – 264 с.
2. Базилевський В. Вертеп: Сосюра Володимир Миколайович. Вибрані твори: в 2-х т. / Володимир Миколайович Сосюра. – Т. 1: Поетичні твори; [В.Г. Дончик (наук. ред.), С.А. Гальченко (упоряд., післямова та прим.)]. – К.: Наукова думка, 2000. – 645 с. – (Бібліотека української літератури).
3. Зеров М.К. Твори: в 2-х т. – Т. 1: Поезії. Переклади / Микола Костянтинівич Зеров; [упоряд. Г.П. Кочур, Д.В. Павличко]. – К.: Дніпро, 1990. – 843 с.
4. Караванський С. Сутичка з тайфуном. Збірка поезій / Святослав Караванський. – Нью-Йорк – Балтімор – Торонто: Смолоскип, 1980. – 189 с.

5. Кононенко М. Хвилі / Мусій Кононенко ; [упоряд. та авт. передмови Володимир Погребенник]. – 2-ге вид. – К. : Смолоскип, 2007. – 408 с.

6. Круглова Т. Жанр лирического посвящения в поэзии Марины Цветаевой / Татьяна Круглова // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. Филология и искусствоведение. – Киров, 2009. – № 2. – С. 147 – 149.

7. Лепкий Б.С. Поезії / Богдан Сильвестрович Лепкий ; [ред. кол. : В.В. Біленко та ін. ; упоряд., вступ. ст. і прим. М.М. Ільницького]. – К. : Радянський письменник, 1990. – 383 с.

8. Олесь О. Твори : в 2-х т. / Олександр Олесь. – Т. 1. : Поетичні твори. Лірика поза збірками. З неопублікованого. Сатира ; [упоряд., авт. передмови та прим. Р.П. Радишевський]. – К. : Дніпро, 1990. – 959 с.

9. Свідзінський В. Твори : в 2-х т. / Володимир Свідзінський. – Т. 1 : Поетичні твори. – Український науковий ін-т Гарвардського ун-ту. Інститут критики / Елеонора Соловей (підгот.). – К. : Критика, 2004. – 584 с. – (Серія “Відкритий архів”).

10. Сосюра В.М. Вибрані твори : в 2-х т. / Володимир Миколайович Сосюра. – Т. 1 : Поетичні твори ; [В.Г. Дончик (наук. ред.), С.А. Гальченко (упоряд., післямова та прим.)]. – К. : Наукова думка, 2000. – 645 с. – (Бібліотека української літератури).

Назарец Віталій. Типологія жанрово-тематических різновидностей посвящения. Стаття посвящена аналізу художественного феномена адресованной лирики как сверхжанрового образования, включающего в себя три поэтические жанры – послание, посвящение, стихотворное письмо. Изучена жанровая специфика поэтического посвящения, ее коммуникативно-диалогическая организация, художественные факторы, определяющие семантику ее адресованности, разработана типология ее жанрово-тематических разновидностей, охарактеризованных в контексте установки на диалогичность лирической коммуникации.

Ключевые слова: сверхжанр, коммуникативность, диалогичность, адресованная лирика, послание, посвящение, стихотворное письмо.

Nazarets Vitalii. Typology of genre-thematic varieties of dedication. This article deals with the analysis of the addressed lyrics artistic phenomenon as supergenre formation which includes three poetic genres – message, dedication, poetic letter. The genre

specifics of the poetic dedication, its communicative-dialogic organization, artistic factors defining semantics of its addressing are investigated; the typology of its genre-thematic varieties, characterized in the context oriented onto dialogueness of lyric communication, is worked out.

Key words: supergenre, communicativeness, dialogueness, addressed lyrics, message, dedication, poetic letter.